te moeten ervaren, dat de Herv. Kerk dieper in 't moeras is geraakt dan oolt te voren? Ook in de gebonden kerken: een linkervleugel, die gestadig veld wint, een brede, inerte, vrij onverschillige middengroep, die dreigt hoe langer hoe verder af te zakken, en een rechtervleugel, die behalve uit „bezwaarden" bestaat uit leiders, die om der wille van de „eenheid" en „omdat men beroering nu niet hebben kan" het niet wagen, met kracht op te treden tegen de anti-gereformeerde beweringen en strevingen van mensen als Thijs Booy, aldus het kwaad rustig zijn loop latende. 't Staat te vrezen: hoe langer de „leiding" zich verhardt, hoe minder „kans" voor de bezwaarden. En wat hebben ze aan dode vogeltjes, die men hen in de hand zou willen stoppen?

De enige eis is en blijft: vrijmaking. P. D.

. Is er nog niet heel veel goeds in de gebonden kerken?

Onlangs werd van synodocratische zijde de vraag gesteld, of wij niet het oog sluiten voor het vele goede, dat nog in de gebonden kerken te vinden is. We kunnen ons begrijpen, dat die vraag werd gesteld door iemand, die meent, dat hij ondanks al het voorgevallene zijn plaats moet vinden in de gebonden kerken. Maar laat de vrager begrijpen, dat we mede juist daarom, wijl we van harte geloven, dat daar „nog zoveel goeds" is, onze polemiek voeren, met het doel, dat goede voor deformatie en verkwijning te bewaren. Niet zonder schade kan men blijven in een gemeenschap, die haar eigen normen met voeten treedt. En nu kan men zichzelf wel wijsmaken: ik heb daar part noch deel aan, want ik protesteer — maar met dat al staat men niet los van en tegenover die gemeenschap, maar men heeft zich in haar laten incorporeren, blijft (vrijwillig!) daarbij, en is alzo mede verantwoordelijk voor het kwaad, daar gepleegd.

Wie in de gebonden kerken blijft staan achter de synoden en de Here vreest, kan zich niet rustig voelen. En mag zich niet rustig voelen. En als iemands kinderen, ziende de onwil der kerkelijke leiders om gepleegd onrecht goed te maken, het meten met twee maten, de verslapping van de kerkelijke tucht, de kerk de rug zouden toekeren en gaan dolen, kan men dan als vader of moeder zeggen: ik ben vrij van hun bloed?

Wie het goede, dat in de gebonden kerken gevonden wordt, wil bewaren en versterken, die make zich vrij. 't Is een zeer veeg teken, dat men op 't ogenblik in de synodocratische gemeenschap publiek ten voorbeeld durft stellen het gebeuren in de Ned. Herv. Kerk, natuurlijk zeer ten genoege van de Barthiaanse leiders. En wie ziet niet, dat het streven van laatstgenoemden parallel loopt aan het streven van onderscheidene vooraanstaanden in de gemeenschap, die ons uitwierp? Dat in enkele jaren de toestanden zich zó konden wijzigen!

Is de historie niet normatief, ze is wel instructief. Men spiegele zich aan de geschiedenis der Herv. Kerk! Hoe oneindig veel schoner en gezegender zou „der kerken loop" geweest zijn, indien de gelovigen, waarvan een groot deel de mythologische „eenheid" ging vereren, allen zich na 1816 van het opgelegde synodale juk hadden vrijgemaakt!

P. D.

POP. WETENSCH. SCHETSEN

KONING JOSIA VAN JUDA (IV slot)

d. Josia wordt door de Farao verslagen. Wat niemand in Juda en wat ook Josia niet had vermoed geschiedt! De oude zonde van de oud-testamentische kerk, nl. de onbekeerlijkheid van hart en dientengevolge de „verwereldlijking", uitkomend in de duiksprong in de wereldpolitiek, brengt Juda ten val. Na de dood van Josia komt Juda inderdaad onder de macht van Egypte. Het pascha, dat Josia en zijn volk hadden gevierd en dat de uittocht uit Egypte als uit het diensthuis der zonde betekende en verzegelde, droeg geen blijvende vrucht. En wel hierom, dat de kerk in dat pascha niet in geloof had gezien op het bloed van de komende Christus, dat alleen reinigt van de zonde. De reformatie van de eredienst is nog niet de reformatie door de Geest Gods. Zo riep de reformatie van Josia om de reformatie van het nieuwe verbond door de Geest van Pinksteren (vergelijk Jer. 31 : 31 v.v.). Het oude verbond roept ook in dezen om het nieuwe! Want het Oude Testament wordt vervuld, volgemaakt, in en door het Nieuwe.

e. Tenslotte wordt ons medegedeeld, dat geheel Juda en Jeruzalem rouw bedreven over Josia. „En Jeremia maakte een klaagzang over Josia, en al de zangers en zangeressen spraken in hun klaagzangen over Josia tot nu toe. En men maakte ze tot een inzetting (vaste gewoonte) in Israël, en zie, zij zijn opgeschreven in de Klaagzangen". De rouw van Juda was onmetelijk groot. Want nu kwam met Josia's dood het einde van Juda's zelfstandigheid en van het instituut der kerk. De HERE ging toen de afbraak doorzetten tot in de ballingschap. De rouw bij de baar van Juda's laatste trouwe koning is de weeklacht bij het naderend einde van de zelfstandigheid der oudtestamentische kerk. En deze rouw krijgt een profetisch perspectief in de Schriften!

Want na de ballingschap profeteert Zacharia over „de rouwklacht over de doorstokene" (12 : 10—14). Blijkens Joh. 19 : 37 is met de Doorboorde bedoeld onze Here Jezus Christus. Dan komt de uitstorting of uitgieting van de Geest der genade en der gebeden, Pinksteren. En die Geest werkt dan onder de Joden, in het overblijfsel naar de verkiezing, de waarachtige bekering en vernieuwing, vergelijk Hand. 2 : 37—41. Die bekering gaat gepaard met verslagenheid van hart, met een diep getroffen worden in het hart (Hand. 2 : 37), dat is naar luid van Zondag 33, antw. 89, een hartelijk leedwezen, dat zij God door hun zonden, ook die van de verwerping van Christus, vertoornd hebben. En nu vergelijkt de Geest der profetie die droefheid naar (de wil van) God met „de rouwklacht van Hadad-Rimmon in het dal van Megiddo" (vers 11), dat is ongetwijfeld de rouw over Josia bij Megiddo (zie voor nadere bijzonderheden en over de verdere vervulling van deze profetie de Korte Verklaring ter plaatse). En daarna lezen we in Openbaring 1 : 7: „Zie, Hij (de verhoogde Christus) komt met de wolken en elk oog zal Hem zien, ook zij, die Hem hebben doorstoken; en alle stammen der aarde zullen over Hem weeklagen. Ja, Amen". Dat kan een rouw bedrijven zijn in bekering en dus uit droefheid over de zonde (zo bij Gods volk), maar het kan ook zijn een rouw bedrijven uit vrees en angst in onbekeerlijkheid (zo bij de in de zonde verharden, Openb. 6 : 15—17). En zo wordt de rouwklacht over Josia op de laatste dag van deze bedeling „volgemaakt". Rouw over Josia, vlak vóór de ballingschap, de ondergang van de oud-testamentische kerk; rouw over Jezus Christus om Diens verwerping op Golgotha, vlak vóór het einde van het Joodse volksbestaan, op Pinksteren; rouw op de laatste dag van deze bedeling over de komst van de verheerlijkte Christus als Redder en Rechter, vlak vóór de ondergang van deze wereld..... Zo verbindt de Heilige Geest Josia met Jezus Christus op Golgotha en Pinksteren en laatste dag. Doch toen Josia werd doorschoten bij Megiddo was dat het voorlopig einde van de kerk, maar toen de Here Christus werd doorstoken op Golgotha was dat het begin van de kerk in het Nieuwe Testament. Want Jezus Christus is de Méérdere van Josia! En Hij verlost op de laatste dag de kerk van het Oude en van het Nieuwe Verbond beide voor goed uit deze wereld, welke naar luid van Openb. 11 : 8 geestelijk ook „Egypte" heet! Josia werd bij Megiddo gestraft om eigen zonde en de zonden van zijn volk; Jezus Christus droeg op Golgotha de zonden van Zijn volk en leidde het uit, leidde het op de weg, niet naar de ballingschap, maar naar het hemelse Kanaän, de vernieuwde aarde! Bij het oud-testamentische Megiddo werd de hele tijd van het oude verbond gestreden om de erfenis der kerk (zie mijn preek over Openb. 16 vs 12—16, welke uitgekomen is) en het nieuw-testamentische Har Magedon (dat is: berg of hoogte van Megiddo) wordt voor eeuwig die erfenis der kerk veilig gesteld, opdat de nieuwe wereld alleen van de gemeente der eerstgeborenen zal zijn! Zo wordt de strijd en de reformatie van Josia, en ook onze strijd en reformatie in deze tijd, vervuld in Jezus Christus.

En opdat wij op die eindoverwinning zouden zien en daaromtrent zouden worden onderwezen en daardoor zouden worden bemoedigd en getroost, is ook de geschiedenis van Josia ons in deze Heilige Schrift van Koningen en Kronieken beschreven. FRANCKE.

POLITIEK EN SOCIAAL LEVEN

Gemeenschap in de arbeid

II.

Het gevaar der gemeenschap.

Voortgang van de wijsgerige gemeenschapsidee.

De ontwikkeling van het wijsgerig ideeënecomplex uit de 19e eeuw, rakende de verhouding en de positie van enkeling en gemeenschap, is in onze eeuw onverzwakt voortgezet, waarbij het de navolgende wijziging in grote lijnen heeft ondergaan. Men is nu gaan inzien, dat zowel die idee van het tot „wij" zich sublimerende en evoluerende „ik", als die van het als „Selbstzweck" in overeenstemming met het absolute plichtsgebod opererende „ik" te zeer als zelfstandige grootheden waren gezien en gewaardeerd in de voorgaande eeuw. Men meende nu te moeten oordelen, dat er van een zelfstandig „ik" nauwelijks gesproken kan worden, daar er alleen van een „ik-gij"-verhouding sprake zou zijn. Het menselijk zijn zou alleen bestaan in een samen-zijn met de ander. In de ontwikkelingsgang van deze wijsgerige gedachte stijgt, zoals men zal beseffen, de idee van de gemeenschap eerst recht torenhoog in aanzien en waarde; de gemeenschap, dat wordt het wezenlijke en alles bepalende van alle menselijk zijn. Die idee der gemeenschap overstraalt alles en overwoekert straks alles, zodat haar toeneming in waarde gepaard gaat met een dienovereenkomstig verlies aan betekenis van de mens als enkeling. Prof. W. J. Aalders sprak in zijn meergenoemd geschrift: „Enkeling en Gemeenschap", in 1939 verschenen, van een dreigend gevaar der gemeenschap (blz. 39). Het

„DOORBRAAK" (I)

In zijn recensie van Zijlstra's boek „Tenzij", een recensie, welke in het najaar van 1951 verscheen, verzekerde Prof. Mekkes, dat de „voorspitsen van de Doorbraak hoe langer hoe meer opschuiven in onze richting".

Men merkt, dat Prof. M. het woord Doorbraak met een hoofdletter schreef. Zonder twijfel deed hij dat om door de schrijfwijze van dat woord aan te duiden, dat hij daarmee een zéér belangrijk en karakteristiek verschijnsel in het geestelijke leven onzer dagen bedoelde. Een verschijnsel, dat in het huidige leven van het Nederlandse volk ieder opvalt en de dynamiek van het staatkundig — en ander — gebeuren in belangrijke mate bepaalt.

Ieder weet wel zo ongeveer wat men met deze „Doorbraak" bedoelt. Althans wat men er in éerster instantie mee bedoelt.

De „doorbraak", waarover we tegenwoordig zo veel horen en waar we allen mee te maken hebben, is immers dit, dat heel veel christenen het bestaan van alle mogelijke „christelijke" organisaties betreuren, deze zelfs principiëel ongeoorloofd achten en nu uit deze overtuiging de consequentie trekken door hun christelijke partij, verbond, vereniging te verlaten om zich bij allerlei „neutrale" organisaties aan te sluiten. Anders gezegd: doorbraak-mensen verfoeien de antithese, zoals deze zich belichaamt in het in het leven roepen en in stand houden van allerlei „christelijke" organisaties ter bereiking van allerlei „christelijke" doeleinden. Ze willen geen isolement van de christenen in eigen kringetjes. Ze begeren, juist als christenen, zich voluit in het algemene, georganiseerde volksleven te storten om daar als een zoutend zout en een lichtend licht mee te werken aan de ontplooiing van het leven van hèèl het volk.

Het is uit de verkiezingen van 25 Juni wel zeer duidelijk gebleken, dat het woord van Prof. Mekkes op treffende en benauwende wijze de werkelijkheid tekende. De christelijke partijen hebben een geduchte klap moeten incasseren. Op de antirevolutionaire candidaten stemde b.v. een percentage der kiezers, dat het laagste is van alle verkiezingen sinds 1918! Om zich op het niveau van 1948 te handhaven had de antirev. partij niet minder dan honderd duizend stemmen méér op haar lijsten moeten verenigen. En het is voor iedere onbevangen beoordelaar zonder meer duidelijk, dat we in deze teruggang met een concreet en duidelijk resultaat van de doorwerking der „doorbraak"-idee hebben te doen.

De christelijke pers toonde zich zéér bezorgd over dit gebeuren.

De uitslagen der verkiezingen, aldus „Trouw", „bewijzen, dat wij in de Nederlandse politiek op een zeer duidelijke wijze met het doorbraak-verschijnsel te maken hebben. Doorbraak naar het socialisme en naar de reactie.

Het feit, dat nog een zeer groot getal der kiezers voor de christelijke partijen koos mag ons het oog niet doen sluiten voor deze eerste les, die deze verkiezingen ons bieden.

En de christelijke partijen zullen zich op het verstaan van deze les moeten concentreren.

Want hier hebben wij met een zeer ontstellend verschijnsel te maken."

„Dat de A.R. niet hebben verloren — aldus „De Rotterdammer" — ten gunste van C.H. of S.G.P. zou er voorts op kunnen wijzen, dat een aantal aanhangers van de Prot. Chr. partijen deze partijen heeft verlaten en gegaan is naar P.v.d.A. en/of V.V.D. Dat betekent dan een doorwerking van de doorbraak, waaraan overigens ook de K.V.P. een deel van haar verlies heeft te wijten (een doorbraak zowel in socialistische als in liberale richting) een verschijnsel, dat aandacht verdient."

En het „Fries Dagblad" is met het oog op het genoemde verschijnsel van oordeel, dat de A.R. en de C.H. partij de uitslag van de gehouden stemming zorgvuldig moeten nagaan. „Zij zullen ook ernstig moeten overwegen in hoeverre zij te kort zijn geschoten in beleid en zij dienen zich te realiseren, dat deze cijfers er op wijzen, dat de doorbraak niet is afgedaan."

Het is geen wonder, dat men in de kringen van de P.v.d.A. jubelt over wat zich op 25 Juni zo duidelijk manifesteerde. In de grote vergadering, welke deze partij in Amsterdam op de avond van de verkiezingsdag belegde, was de doorbraak het thema van de feestspeeches. Het heeft in de laatste maanden gekraakt in de confessionele partijen, riep Mr Donker uit! Ze verliezen de greep op de christelijke arbeiders. En het Vrije Volk verzekerde, dat „de kracht van de doorbraak" het opmerkelijkste feit was, dat de stemmencijfers aan het licht brachten. „Vooral in de overwegend katholieke provincies, maar ook in de protestants-christelijke delen van het land is de winst van de P.v.d.A. voor een deel behaald ten koste van de K.V.P., de A.R. partij en de C.H.U.

De honderden malen dood verklaarde doorbraak is niet tot staan gekomen, is niet mislukt, zij werkt door.

is nu dat gevaar, dat op zeer ernstige wijze het menselijk leven onzer dagen bedreigt en steeds meer bedreigen gaat, het gevaar van de gemeenschap, van de exclusieve overheersing der gemeenschap. Dat gevaar van de gemeenschap bedreigt ons nationale leven, waar het van dat leven het nationaal-eigene tracht te doen inruilen voor het nieuwe van het federaal Europese en wereldverbondene. Dat gevaar tast in onze tijd aan de positie van de patroon en de ondernemer in het algemeen, die geplaatst worden tegenover een arbeidsgemeenschap, die haar rechten meent te mogen opeisen, en die zelfs bij monde van wetenschappelijke woordvoerders beweert, dat die positie als beherend eigenaar of beheerder in opdracht van eigenaars, een verouderde is; alleen de ondernemingsgemeenschap zou in deze tijd zijn overgebleven en uitsluitend toekomstige waarde bezitten. Dat gevaar van de gemeenschap hangt dreigend boven de bedrijfstakken van ons vaderland, die men tot vaste, gesloten constructies wil samensmeden, zowel die der middenstanders als die der industrie, alles met publiekrechtelijke bevoegdheden voor de bewindvoerders, die deze product- en bedrijfschappen gaan leiden. Dat gevaar van de gemeenschap dreigt ook dáár, waar langs de weg der functionele decentralisatie of der corporatieve staatsgedachte, het gehele maatschappelijke leven in afhankelijkheid van de Staat steeds meer wordt gebracht en voor zover het reeds in die positie verkeert, wordt gehouden. Dat gevaar van de gemeenschap bedreigt ook de christelijk sociale actie, die hen, die politiek voor de doorbraak gekozen hebben, in haar rijen opneemt en van geen band der kerkelijke belijdenis wil weten; het getal der gemeenschap gaat heersen over de Christelijke Wet der gemeenschap. Dat gevaar der gemeenschap komt ook over de Christelijk politieke partijen, waar zij de band met hen, die in het sociale de relatie met de aanhangers der doorbraakidee publiek handhaafden, wensen aan te houden. Het Verband van Sociale Beweging of van Politieke Partij wordt zo overheersend ook daar, waar principiële bezwaren en moeilijheden zich opdringen en om oplossing roepen. Zo wordt in onze dagen de verhouding tussen enkeling en gemeenschap in sterke mate ontwikkeld en veilig gesteld zelfs ten koste van de enkeling. Beginselen gaan wijken voor belangen, belangen der gemeenschapstotaliteit.

In dit alles nu is werkzaam, vaak onvermoed, toch dezelfde zoëven geschetste idee van de overschatting van de gemeenschap. Er moge nog zoveel verschil gaan optreden in de wijze van benoeming van die gemeenschap, al naar gelang men er een mystieke, ethische of ook existentialistische fundering aan poge te geven, wij staan hier voor één en dezelfde wijsgerige complex van gedachten. Deze philosophische ideologie is ook bij mannen als Barth en Brunner aan het woord. Van Barth is de uitspraak: „Die Humanität jedes Menschen besteht in der Bestimmtheit seines Seins als Zusammensein mit den anderen Menschen". (De humaniteit van ieder mens bestaat in het bepaaldzijn van zijn zijn als samenzijn met de andere mensen) (Kirchl. Dogm., deel III, 1, p. 280). Emil Brunner wijdt in zijn werk „Das Gebot und die Ordnungen", 2e boek, 1e deel, een kleine 50 bladzijden aan „der Einzelne, die Gemeinschaft und die Ordnungen", waarbij hij zich in dezelfde geest uit als Karl Barth, wanneer hij poneert, dat de mens „nur durch ein Du ein menschliches Ich werden kann" (slechts door een „gij" een menselijk „ik" kan worden). In zijn „Der Mensch im Widerspruch" zegt hij op blz. 290 ongeveer hetzelfde als hij betoogt: „Gott hat den Menschen so geschaffen, dass der Einzelne immer nur durch den Anderen, dass das Ich nur durch das Du, Ich werden kann" (God heeft de mens zo geschapen, dat de enkeling altijd slechts door de ander, dat het „ik" slechts door het „gij" ik worden kan). Als hoogste ideaal ziet hij het „Mitsein in Liebe", waarbij het „ik" maar niet tot zijn recht komt, maar waarbij de „in sich verschlossene Ichheit aufgesprengt und für das Du geöffnet" wordt (blz. 313) (de in zich opgesloten ikheid opengestoten en voor het „gij" geopend wordt). Ook hier dus het zeer nadrukkelijk op de voorgrond stellen van het gemeenschapsaspect. In het licht van het voorgaande zal men de verwantschap met de nieuwere ontwikkeling van het wijsgerig denken in onze eeuw, als geschetst in de ik-gij-verhouding, gemakkelijk kunnen ontdekken.

Wanneer wij ons nu verder uitsluitend zullen gaan bezig houden met de idee van de gemeenschap in de arbeid, dan moge het voorgaande ertoe hebben gediend, om ons bij die arbeid dit bewust te doen zijn, dat, wanneer op het gebied van de maatschappelijke arbeid, gelijk op vrijwel alle levensgebieden in onze dagen algemeen het gemeenschaps-aspect opvallend geprononceerd naar voren komt, daarbij sterk in rekening moet worden gebracht, ook daar waar een zekere christelijke, aan Barth en Brunner ontleende inkleding aan de zaak wordt gegeven, dat niettemin hier bepaalde, wijsgerige ideeën uit deze en de voorgaande eeuw aan dit alles ten grondslag liggen en er de feitelijke stuwkracht aan geven.

Ook wanneer wij het zullen hebben over de gemeenschap in de arbeid, zal die grote, alles bepalende Christelijke gemeenschap der heiligen niet uit onze gedachten en uit ons gezichtsveld mogen geraken. Wij zullen het ons bewust dienen te zijn, dat Gods Woord enkeling en gemeenschap, bepaalt en normeert, wanneer wij in Galaten 6 die beiden in hun relatie ons voorgehouden zien: „Verdraagt elkanders moeilijkheden, zo zult gij de wet van Christus vervullen. Want indien iemand zich verbeeldt, dat hij iets is, en het niet is, dan vergist hij zich zeer"; met het andere woord: „Ieder moet zijn eigen werk toetsen; dan zal hij slechts voor zichzelf stof tot roem hebben en niet voor een ander. Want ieder zal zijn eigen last dragen" (Gal. 6 : 2—4). P. GROEN.

Boekbespreking

„Gedenken en Voortgaan." Referaten Hemelvaartsdag Ned. Bond van (vrijgem.) Jong.-Ver. op Geref. Grondslag. Bureau: Abstederdijk 315, Utrecht.

Met bizonder genoegen heb ik de hier gebundelde referaten, „een dankbare gedachtenis aan de personen en de arbeid van de overleden hoogleraren Schilder en Holwerda", gelezen.

Ds H. Knoop sprak over Hebr. 13 : 7: „Blijft denken aan uw voorgangers en volgt hun geloof na"; Ds J. Kamphuis over: „Messianense Keurcorpskeuze", de heldenlijsten in 2 Sam. 23 en 1 Kron. 11. Beide redevoeringen zijn sober en beheerst van tekening, zonder geforceerdheid of opschroeverij; de aandacht wordt niet vastgelegd op wat mensen praesteerden, maar op Jezus Christus, de Koning der Kerk; ze leiden het denken en dus ook het gedenken in zuivere banen, want beide referenten spraken uit het hart der Schriften. Daarbij een stijl, die aanstonds aanspreekt en de interesse wekt en vasthoudt; ook is hier 't vermogen, door iemand eens aldus omschreven: to put proper words in proper places.

Ds Knoop, als hij de opwekking in Hebr. 13 toelicht, blijkt rekening gehouden te hebben met de tijd: het is hemelvaart geweest, Christus treedt op als hemelse Donateur met feestdonaties (Ef. 4 : 8); in Zijn gans vrije genade geeft Hij bizondere ambtsdragers (Ef. 8 : 11), die van bizondere betekenis zijn voor heel het levensbestaan der kerk: in hun dienstwerk maken zij bekwaam tot de door Christus gewilde bediening van het ambt aller gelovigen. En de oogst van hun ambtsdienst blijft; als ze gestorven zijn, blijkt hun dienst niet afgesloten, maar mogen wij ze zien als erflaters, wier erfenis rendabel dient gemaakt in de vervulling van het profeet-priester-koningschap, waarvan ook de hoogleraren Schilder en Holwerda in een crisistijd van verval het voorbeeld gaven; hun geloof hebben wij na te volgen in geloofsvertrouwen.

Ds Kamphuis handelde tegenover Saul's afvallige, anti-theocratische, anti-christelijke keurcorpskeuze (1 Sam. 22 : 7, 8), wijl genomen uit eigen stam en eigen geslacht, dus uit eigen vlees en bloed, over de keuze van David, geschied uit heel Israël, zelfs uit Hethieten, Arameërs en Filistijnen; mannen, gewillig gemaakt en bereid (al weten we dit niet van allen, P. D.) om te voeren de oorlogen des Heren (1 Kron. 11 vs 15—19, 12 : 18). Hierin is Christus Jezus bezig, die Zijn kerk bracht tot de glorie van Pinksteren en haar thans oproept tot de worsteling, niet (voornamelijk) tegen bloed en vlees, maar (ten diepste) tegen de overheden, tegen de wereldbeheersers dezer duisternis, tegen de geestelijke wezens der boosheid in de hemelen omhoog (vert. Greijdanus). In die strijd stonden Schilder en Holwerda naar Christus' keuze, vooraan; zij onderkenden zeer scherp de kerksituatie, wezen concreet de loop der frontlijnen aan, streden tegen valse ireniek en vlagvertoon.

Voor een lief ding wilde ik, dat deze referaten een plaats vonden in elk gereformeerd gezin, en dat ze werden gelezen en hun inhoud betracht. Wat daarin geboden wordt kan niet alleen onze jonge mensen, maar heel 't gereformeerde volk verder brengen. P. D.

Besluiten van de Generale Synode der Geref. Kerken, gehouden te Kampen 1951. Uitgeverij J. Boersma, Enschede.

In een „Ten Geleide" zegt de samensteller, Ds H. Bouma van Assen, dat aanvankelijk gedacht werd aan de mogelijkheid om een tweede uitgave te bezorgen van de door hem verzorgde „Kerkenordening van de Geref. Kerken in Nederland", maar dat men uiteindelijk besloot ook ditmaal nog een supplement te doen verschijnen.

In een keurig uitgegeven boekje van 110 bladzijden vindt men hier de Kamper Synodebesluiten bijeen; de tekst is ontleend aan de gestencilde Acta, door Ds J. van Bruggen welwillend afgestaan. Boven elk besluit wordt vermeld bij welke bladzijde van de zoëven genoemde kerkenordening het aansluiting vindt.

Mij ontbreekt in mijn vacantieverblijf de gelegenheid, dit (tweede) Supplement te toetsen op het punt van nauwkeurigheid, maar ik meen, mij in dit geval wel te mogen bedienen van een argumentum ad verecundiam. En wie in het verleden dergelijke arbeid van Ds Bouma controleerde, zal zeker geneigd zijn, deze gunstige mening te onderschrijven.

Daarom: zeer hartelijk aanbevolen! P. D.

Aan de confessionele politiek is een slag toegebracht door de kiezers. De gevleugelde partijen hebben enerzijds aan de zuiver conservatieve partijen, anderzijds aan de duidelijk progressieve P.v.d.A. stemmen moeten afstaan, tienduizenden stemmen."

En het partijbestuur van de P.v.d.A. riep in zijn overwinningsmanifest de overlopers uit het confessionele kamp toe:

„Voor de Partij van de Arbeid zijn deze verkiezingen van 1952: DE VERKIEZINGEN VAN DE DOORBRAAK. Onze hartelijke gelukwensen gaan uit naar onze partijgenoten van de Rooms-Katholieke Werkgemeenschap en van de Protestants-Christelijke Werkgemeenschap in de Partij van de Arbeid. Voor de hele partij, maar voor hen in het bijzonder, is deze uitslag de overwinning van een grote constructieve staatkundige gedachte."

Men ziet het: aan alle zijden erkent men, dat het grote feit van 25 Juni is: de voortgang van de doorbraak.

*

Wanneer men de reacties op de verkiezingen uit de protestants-christelijke kring bestudeert, kan men een gevoel van teleurstelling niet overwinnen.

Vooreerst: eindelijk, eindelijk gaat men er iets van zien, dat de doorbraak een feit is. Herhaaldelijk werd betoogd, vooral bij voorgaande verkiezingen, dat het met die doorbraak, ondanks alle beweringen van het tegendeel, toch maar niets gedaan was! Wie daaromtrent in het geheel niet rustig waren, werden overstemd, ja, soms zelfs overschreeuwd! Wat doorbraak, zo riep men, „ons volk" wil daar niets van weten! Het is principieel te goed geconfijt, dan dat het daarvoor te vinden zou zijn. De doorbraak is een idee, een illusie van een groep fantasten! Let maar eens op, men zal daar nog een poosje over zeuren, maar dan is het uit! En niemand zal er meer aan denken, laat staan over praten. Dat kruid tiert niet in de vaderlandse bodem.

Ja, zo sprák men. Maar nu zijn de feiten te hard, te ontnuchterend. Er is doorbraak. Doorbraak is zelfs troef. Men kan het niet meer loochenen.

Maar daar komt nog wat bij. Het is zo triest, dat men de doorbraak pas ziet nu die in harde cijfers vlak voor ons staat. Nu de doorbraak zich door en bij de stembus heeft gedemonstreerd!

Toen ik deze dingen overdacht, herinnerde ik mij een woord van de bekende Otto Weber. Deze spreekt ergens over de gigantische crisis, die heel het westeuropese cultuurleven reeds tal van jaren doortrekt en verwoest. En daarbij maakte hij toen de fijne en juiste opmerking, dat de overgrote massa van deze crisis pas toen enig besef kreeg, toen ze zich óók in het economische leven manifesteerde! Dat wil zeggen: toen de mensen haar in hun bezit, in hun eten en drinken begonnen te merken. Voor de diepste oorzaken en de feitelijke verwoesting welke deze crisis in het leven der europese mensheid reeds had aangericht, hadden ze nimmer oog, maar toen die crisis zich ten slotte ook in hun boterham liet bespeuren, ja, toen gingen ze eindelijk beseffen, dat er toch wel wat gaande was!

Is het zo óók niet met de heel het leven aantastende doorbraak, welke als een enorme verwoestende macht het nederlandse volksleven aantast? Nu hij zich eindelijk óók in de machtsconstellatie, nu hij zich óók in het getal der zo zeer begeerde „zetels" manifesteerde, ja, nu schrikt men ervan. Nu spreekt „Trouw" zelfs van een ontstellend verschijnsel. Maar men zag, en ziet ook nu blijkbaar nog niet, dat die stemmencijfers de openbaring zijn van een proces, dat reeds vele jaren de christelijke volksgroep aantastte en het al meer smakeloos en machteloos maakte.

*

Men was toch wel bizonder verblind, dat men van de voortvretende doorbraak zo weinig merkte!

Reeds in de officiële antirevolutionaire lectuur kon men vóór jaren de doorbraak constateren. Ja, hij werd daar zakelijk op krachtige wijze gepropageerd en doorgevoerd.

Ik denk hier b.v. aan de beruchte brochures van Prof. Dr I. A. Diepenhorst. Dit onlangs gekozen Eerste-Kamerlid van de antirevolutionaire partij betoogde enkele jaren geleden reeds, dat „het algemeen menselijke" in de politiek een grote betekenis heeft en móet hebben.

Wat hij daarmee bedoelde?

Men hore.

Het „algemeen menselijke" is volgens Prof. Diepenhorst het geheel van menselijke gaven, krachten, qualiteiten, praestaties, welke een mens, geheel staande buiten het licht en de werking van Gods bizondere genade en dus buiten het geloof om, toch nog bezitten en demonstreren kan. Zo'n mens heeft volgens Prof. Diepenhorst een „blijvende ontvankelijkheid" voor de openbaring Gods, welke „onvoorwaardelijk aan de genade (!!!) is toe te schrij-

Kunst en gebrokenheid

LITERATUUR EN KUNST

Naar aanleiding van onze artikelen over het boek van Dr Buitendijk: „Op de keper beschouwd", kregen we enkele brieven met vragen, die we graag nog willen beantwoorden.

Een jonge lezer uit Rotterdam zit met de moeilijkheid, dat, wanneer we ons onthouden moeten van toneel en bioscoop, we een heel stuk cultuur prijsgeven, terwijl we toch weten, dat God zelf deze talenten in de mens gelegd heeft. En wanneer God talenten en gaven schenkt, mogen wij die dan ongebruikt laten liggen, of aan de wereld overlaten? zo vraagt hij.

We willen hierop antwoorden, dat we in de eerste plaats voorzichtig moeten zijn met het gebruiken van deze grote woorden „gaven" en „talenten".

Voor mij staat het nog helemaal niet vast, dat die toneelspelers gebruik maken van een bizonder „talent" of een „gave", die God hen schonk, om daar dus mede te woekeren en er de naasten mede te dienen.

Wanneer we nog eens op ons laten inwerken, wat Dr Kuyper over de beroepstoneelspelers schreef, vragen we ons af, of het toneelspelen inderdaad een scheppingsgave is aan de mensheid geschonken. Dat de duivel voortdurend bezig is toneel te spelen weten we, maar van Christus lezen we dat nergens. Dat er op de nieuwe aarde muziek en zang zal zijn, weten we uit Gods Woord, maar dat de mens daar ook toneel zal spelen, ik lees het nergens in de Schrift. De vraag doet zich aan mij voor: behoort het vermogen toneel te kunnen spelen tot de scheppingsgaven, die God de mens verleende? Ik geloof, dat we ons op deze vraag allereerst wel eens mogen bezinnen.

En nu moet men ook niet aankomen met het argument, dat, wanneer toneelspel zonde is, er dus ook zo heel veel schoons verloren gaat, want dan mogen we ook niet gaan zien naar de opvoering van waarlijk classieke stukken. De vraag dient hier direct ook weer gesteld te worden: is het waar, dat daardoor zoveel schoons en kunstvols verloren zou gaan? Ik geloof, dat juist het tegendeel waar is. Werken van classieken, zoals Shakespeare, Racine, Schiller, Vondel en noem maar op, verliezen altijd wanneer ze op het toneel worden opgevoerd. Wie waarlijk zin heeft voor het schone en daarvan genieten wil bij deze kunstenaars moet hun werken lezen, maar niet het aftreksel ervan gaan bewonderen in de schouwburg. Deze kunstenaars hebben dan ook nooit de bezieling tot hun scheppingen ontleend aan het toneel. Ze hebben zich nimmer in creatief vermogen laten binden door de gedachte aan het toneel, de coulissen en het toneel-décor, en de beperkte mogelijkheden, die daaraan verbonden zijn. Het subtiele in hun kunstwerken gaat zelf meestal te loor bij opvoeringen. Beroepstoneelschrijvers doen dat wel en zijn dan ook ingesteld en onderworpen aan de materiële mogelijkheden van hun werk op de planken en de effecten, die ze moeten bereiken om een toneelbezoekend publiek te boeien. Of dat dan nog de naam van kunst mag hebben is voor mij de vraag.

We komen hier weer terecht bij onze reeds eer geplaatste opmerking: laat ons toch goed blijven onderscheiden tussen kunst en vermaak.

Hetzelfde geldt van de bioscoop.

Er zijn mensen, die menen, dat wanneer een z.g. „onschuldig boek" wordt verfilmd we gerust mogen gaan kijken. Zo herinner ik mij, dat toen eens de roman „Ben Hur" verfilmd werd, de halve gereformeerde kerk naar de bioscoop sjouwde, want: dat mocht nu eens gezien worden! Wie de verfilming van een dergelijk boek zag, moest, wil hij eerlijk blijven, steeds toegeven: het valt tegen. Al om dezelfde reden als waarom classieke stukken in waarde verliezen, wanneer ze op de planken komen. Het verliest er altijd bij. Bovendien blijft de vraag: ook al is de roman zelf z.g. „onschuldig" daarom is er nog geen enkele waarborg, dat ook het filmstuk er van in de bioscoop onschuldig is. De bioscoop blijft een geldzaak, d.w.z. er moeten attracties zijn, die een voldoende kaartenverkoop waarborgen. Daarom komen er vrouwen in luchtige, soms schaamteloze kledij aan te pas en soms stuitende stukken, die in het werk zelf niet voorkomen. Ik herinner mij, wat de heer A. Janse daarover eens schreef in ons blad, (jaargang 1939 no. 22) die eens een film was gaan zien van de „Negerhut". Toch wel een onschuldig boek, zouden we zeggen. Maar de opvoering was van die aard stuitend, dat hij er van wegliep. En dat was nog niet eens in de bioscoop, maar bij een voorstelling in een kring van christenen.

Wanneer we ons niet beperken moesten, zou hierover nog heel wat te zeggen zijn. Waar ik alleen nog op wijzen wil, is wat Ds Popma indertijd schreef over het bezoek van de bioscoop, wanneer er z.g. een „goede" film draait. Hij schreef daarover:

> „Al kwamen nu hier in Nederland alleen de fatsoenlijke films, en kon de keuring de andere weren, al waren er geen andere bezwaren, al ging ik bovendien nog slechts een heel enkele keer van die „goede" speelfilms bezoeken, dan nog zou dit te veroordelen zijn.
>
> Immers, we staan voor 't feit, dat de huidige filmindustrie — ondanks verbeteringen — alleen krachtens de zonde kan blijven bestaan. Dan hebben we niet het recht zulk een bedorven stuk wereld in stand te helpen houden, mee te werken, dat zulk een brok leven blijft bestaan.
>
> Met mijn ene kwartje werk ik daar aan mee. Nu kijk ik naar de talloze slachtoffers onder de kijkers. En ik denk aan die „levens zonder geheim", aan de acteurs en actrices, die met al die zedelijke narigheden hun brood verdienen.
>
> Als ik meewerk, dat heel dat brok leven in stand blijft, wordt hun bloed ook van mijn hand geëist.
>
> De enkele „goede" films steunen, die uit het gehele milieu stammen, is het steunen van dat geheel. Daaraan doen we niet mee.
>
> 'k Ben niet zo heel mal te menen, dat die stenen en die stoelen zondig zijn. Maar het gebouw, dat enkel voor dat doel bestemd is, zit onlosmakelijk vast aan het geheel van dat brok leven, dat op dit ogenblik slechts krachtens de zonde in stand blijft. Naar een natuurfilm — een film dus, niet in het gewone bioscoopmilieu ontstaan — in zulk een gebouw vertoond, gaan we daarom niet.
>
> Voor mijn besef liggen die dingen zó zeer voor de hand, dat er niet al te veel over gesproken hoeft".

Dat is het eerste.

Maar dan over de kern van de vraag, die mijn briefschrijver mij stelde, nog het volgende:

Stellen wij eens, dat God inderdaad gaven en talenten in de mens gelegd had, die door onze onthouding dus door ons niet gewaardeerd en genoten worden, wat dan nog?

Toen Dr Kuyper zijn artikelen schreef over „Publiek Vermaak" werd hem hetzelfde argument voor de voeten geworpen: God kan geen gaven gegeven hebben met het doel om ze niet te gebruiken.

Het antwoord, dat hij gaf is wat lang, maar karakteristiek en daarom geven we het hier weer:

> „Maar is dat waar. Lever daar bewijs voor. Bewijs met name tegenover de duidelijke bewijzen **van het tegendeel**, die heel de schepping van heel de menschenwereld om strijd ons aan de hand doen.
>
> Kom maar eens in de lente met ons buiten in den boomgaard, en zie die perziken- en abrikozen-, die peren- en appelboomen eens aan, en tel, zoo ge ze tellen kunt, de myriaden van bloesems, die zich in weelde baden voor uw oog. Wat kiemen van leven, niet waar? Denk u eens in, wat schat van ooft daaruit groeien kon! En ook die schiep God, is het niet zoo?
>
> En toch, zie, daar daalt de thermometer in het nachtelijk uur, een kouden wind zendt diezelfde God over de velden; en op eens, in één nacht, is het beslist, dat er uit al die, door God geschapen kiemen **niets** komt.
>
> Wat talent van prachtig trippelen en afgerichte rijkunst schuilt er in het paard van fijner ras niet! En toch, bij wat gansche troepen en scharen zwerven die paardenkudden op de steppen niet, zonder ooit in de hoogere rijschool te komen.
>
> Is de wind niet een verbazingwekkende kracht? Wat kon met die kracht niet gedaan worden? Kon alle handenarbeid er niet door vervangen worden? En toch, God maakt op zijn bergen en zeeën, dat al die windkracht te loor gaat! Aan den Rijn vindt ge een enkele houtzaag-watermolen met een afgeleid stroompje. Maar zegt u dan juist de magerheid van dat enkele stroompje niet, wat onmeetbare kracht er in elken vloed te loor gaat?
>
> Kom eens hooger op en denk eens aan de vroeggestorven kleinen van uw eigen natuur. Ze hadden gaven om te voelen, te denken, te genieten. En zie, al die gaven gaan doelloos in het graf.
>
> Denk aan genieën als een Borger, die in de kracht des levens worden afgesneden. Wat zat er in zoo'n man niet! Wat ging er in zijn lijkkist niet te loor. En toch, deed God het niet?
>
> Och, waar we ook het doen Gods, niet in afgetrokken verbeelding, neen, maar in de werkelijkheid van het leven gadeslaan, daar vinden we nergens dat afgepaste, dat net toe kan, en daarom alles tot het laatste korreltje toe gebruikt. Neen, maar dan vinden we een goddelijke Majesteit, die zich in weelde baadt, die altijd te veel, die altijd over heeft en kwistig uit haar volheid gebruikt, wat Haar belieft in haar welbehagen.
>
> De grondstelling van deze tegensprekers kan dus niet bestaan.
>
> Hun voorstelling van God deugt niet.
>
> Ze zeggen, dat God **niet** kan, wat God toont, dat hij **wel** kan.
>
> En waarom zou er dan ook geen talent voor dramatische kunst door God kunnen zijn ingeschapen, al is het zijn wil, dat, om der zonde wil, het talent rusten zal?

Aldus Kuyper over deze vraag.

We willen ten overvloede er nog op wijzen, dat deze vraagstelling uitgaat van de negatie van de zondeval. Door de zondeval leven wij in een g e b r o k e n schepping, waarin veel, het meeste, wat God in Zijn schepping gelegd heeft, in deze bedeling nooit meer tot zijn recht kan komen.

Wie deze factor niet in rekening brengt, komt altijd tot verkeerde conclusies.

R. v. R.

---

ven". A l l e mensen hebben die „genade"! Voorts heeft ieder mens een zekere „analogia entis", een zekere „z i j n s o v e r e e n k o m s t" met God! „Het is immers aan geen twijfel onderhevig, dat het God behaagd heeft aan het geschapene een creatuurlijk „zijn" toe te denken, welk „zijn" natuurlijk van ogenblik tot ogenblik gedragen wordt door Hem, die het schonk, maar dat dan toch in zijn betrekkelijke zelfstandigheid (!!!) behoort te worden erkend." Zoals haast vanzelf spreekt, accentueert Prof. Diepenhorst in de ban van deze on-gereformeerde gedachten óók, dat de mens „eenig licht der natuur" heeft overgehouden. Maar inplaats van nu met de dordtse leerregels er alle nadruk op te laten vallen, dat de gevallen mens dit „licht der natuur" „ook in natuurlijke en burgerlijke (!!) zaken..... n i e t r e c h t g e b r u i k t; ja, veel meer hetzelve, hoedanig het ook zij, g e h e e l o p v e r s c h e i d e n e w i j z e b e z o e d e l t e n i n o n g e r e c h t i g h e i d t e n o n d e r h o u d t" (III/IV, 4) — betoogt Prof. Diepenhorst, dat de natuurlijke mens nog zoveel capaciteiten heeft en zo krachtig en helder door dat „natuurlijke licht" wordt bestraald, dat hij daardoor tot een zekere „natuurlijke godskennis" komen kan. Wat nu de mens met dat „natuurlijke licht" en die mee daaruit ontstane „natuurlijke Godskennis" bezit en kán, is — althans volgens Prof. Diepenhorst — werkelijk fenomenaal! Zo'n mens heeft n.l. allerlei „beseffen", welke o.a. dit effect te weeg brengen, dat bij hem „over zedelijkheid, recht, kunst, wetenschap, in sommige opzichten" „een gelijk oordeel bestaat" als bij de mensen, die leven door de kracht en onder de verlichting van de Heilige Geest. De mens buiten Christus heeft dus niet alleen een flink „natuurlijk licht", neen, geheel en al staande buiten de werkingssfeer van Gods bizondere genade, construeert en erkent hij ook een „natuurlijk recht", een „n a t u u r r e c h t". En het bestaan van dit natuurrecht „bevestigt", dat „recht en onrecht den mensch op min of meer primitieve wijze (zoo) toespreken, dat hij zelfs (men schrikke niet!) bij machte is een vrij waardevol geheel van normen af te leiden".

Speciaal ten aanzien van de staat vermag de natuurlijke mens zeer veel! Als men Prof. Diepenhorst daarover hoort is van een óók in „burgerlijke zaken" „g e h e e l" en „o p o n d e r s c h e i d e n e w i j z e" „b e z o e d e l e n" en „t e n o n d e r h o u d e n i n o n g e r e c h t i g h e i d" van wat God de gevallen mens nog overliet, nagenoeg geen sprake meer! Neen, wat de natuurlijke mens ten aanzien van het staatsleven ziet en weet en kan is „voor feitelijken en zelfs voor leerstelligen uitbouw zonder bijzondere, nieuwe openbaring vatbaar. Men kon aldus een b e v r e d i g e n d e s t a a t s i n r i c h t i n g (!!!), alsmede e e n n i e t o n v e r d i e n s t e l i j k e r e c h t s b e s c h o u w i n g (!!!) ontwerpen, welke met God en zijn ordinantiën niet verder rekent, dan zij Hem uit een algemeene openbaring kent, terwijl zij wellicht onbewust een vleugje herinnering aan bijzondere, indertijd tot alle menschen uitgegane, openbaring behouden heeft." Is het een wonder, dat Prof. Diepenhorst nu voorts ook beweert, dat wat de gevallen en, naar de Schrift, radicaal bedorven mens sinds de zondeval nog heeft, zelfs een „vernieuwende werking" uitoefent; dat niet „iedere vorm van humanisme aan het Christelijk geloof vreemd" is; dat de antithese zich niet „overal" behoeft te „openbaren"; dat „bepaalde levensgebieden" een „tijdlang" kunnen behoren tot de „dus geheeten neutrale zône" en dat er in het mensenleven „breede strooken" zijn, „waar het beginsel zich niet aanstonds gelden laat"?

Wanneer men dit alles rustig overweegt, vraagt men zich in verbazing af: Als buiten Gods bizondere openbaring, nog zoveel goeds gevonden wordt, als er dus tussen de mensen in Christus en de natuurlijke mensen zoveel gemeenschappelijks is, als speciaal ten aanzien van het staatkundige leven de gevallen mens nog zóveel, en dan nog wel zoveel goeds kan worden gepraesteerd — waarom is dan nog een afzonderlijke, c h r i s t e l i j k e politieke partij nodig? Die is dan toch zeker een overbodige weelde, of liever een product van zelfgenoegzame hoogmoed of fazizees isolationisme? Als er inderdaad zulke grote gebieden zijn — en dat betreft speciaal het staatkundige leven — waarop het verschil, de antithese tussen humanisme en christendom niet openbaar wordt, waarom gaan christenen en niet-christenen dan niet s a m e n d á á r o p staan? Waarom werken deze beide groepen van mensen daar dan niet samen aan de „leerstellige opbouw" van de daar gevonden, door allen geziene en erkende, gegevens voor het staatkundige leven? Waarom werkt men dan niet zonder meer schouder aan schouder aan het ontwerpen van „een niet onverdienstelijke rechtsbeschouwing"?

Ja — d o e t men dat in de greep van de getekende constructies niet reeds in feite?

Het is zonder meer duidelijk, dat wat Prof. Diepenhorst beweert, een voortreffelijke voorbereiding is voor de „doorbraak".

Het is er de ouverture van.

C. V.